

лопчик спускається сходами.

Прогін затісний ще й закручується спіраллю. Хлопчик повільно ступає зі сходинки на сходинку, тримається рукою за стіну, черевика гупають за кожним кроком.

Майже діставшись підніжжя, він на мить завмирає, оглядається на подоланий шлях. Потім, із раптовою рішучістю, стрибає через три останні сходинки — бо завжди так робить. Приземлившись, перечіплюється, падає коліньми на кам'яні плити підлоги.

Літо добігає кінця, день безвітряний і задушливий. Долішня кімната розкреслена косими смугами світла. Похмуре сонце заглядає на хлопця крізь шибку, жовті решітчасті рами вмуровані в тиньк.

Він стає на ноги, потирає побиті коліна. Дивиться в один бік, угору вздовж сходів, потім у другий, — не може вирішити, куди далі.

Кімната порожня, за ґратами каміна жевріє вогонь — жовтогарячі вуглини під м'якими спіралями диму. Побиті коліна пульсують з кожним ударом серця. Хлопець завмирає, тримаючи засувку дверей, що ведуть до сходів, потертий носок його черевика вже піднявся, готовий рушати, бігти. Світла, майже золотава чуприна стирчить над чолом.

Нікого немає.

Він зітхає, втягує в себе тепле запилюжене повітря, крокує кімнатою, виходить з парадних дверей, і далі — на

вулицю. Гомонять між собою перехожі, вигукують вуличні торгівці, торохкотять повозки, цокають підкови коней, хтось жбурляє мішок із вікна, — але хлопцеві байдуже на весь цей гамір. Він зосереджено прямує вздовж фасаду до сусідніх дверей.

У дідовому будинку пахне завжди однаково: сумішшю дров'яного диму, лаку, шкіри, вовни. Пахощі, хоч і подібні, невловимо відрізняються від запаху суміжної двокімнатної оселі, де живе хлопчик із матір'ю та сестрами. Дід, скориставшись вузьким проміжком, прибудував колись ці кімнати до великого дому. Часом хлопець не розуміє, чому воно так. Ці два помешкання, зрештою, розділені лише тонкою саманною стіною, але повітря в кожному з них іншого роду, з іншими запахом, з іншою температурою.

У цьому будинку свистять і вирують протяги, їм вторять перестук молотків з дідової майстерні, вигуки покупців, що грюкають у вікно, галас і метушня заднього двору, кроки дядьків тут і там.

Але не сьогодні. Хлопчик стоїть у коридорі, прислухається: чи чути звуки роботи. Праворуч — порожня майстерня: немає підмайстрів на табуретках біля верстата, інструменти розкладені на полицях, лоток із покинутими рукавичками, мов зліпками рук, виставлено на видноті. Вікно, через яке продається товар, затулене й замкнене міцним засувом. У їдальні ліворуч так само нікого. На довгому столі складені стосами серветки, свічка не запалена, тільки купка пір'я посередині. От і все.

Він вигукує привітання, запитує, чи є хтось. Ще, вдру-ге, гучніше. Нахиляє голову, прислухається: чи пролунає відповідь.

Нічого. Тільки балки потріскують, розширюючись від сонячного тепла, повітря тече під дверима й між кімнатами,

погойдуються лляні фіранки, потріскує вогонь, — невіразні голоси спокійного порожнього будинку.

Він стискає пальцями залізну ручку дверей. День спекотний, навіть зараз, під вечір, тому він весь — від чола до низу спини — вкривається потом. Біль у побитих колінах загострюється, накочується хвилиною, знову згасає.

Хлопчик розтуляє рота. Одне за одним викрикує імена, кличе всіх, хто живе в цьому будинку. Бабусю. Служницю. Дядьків. Тітку. Підмайстра. Діда. Він прагне догукатися до кожного, одного за одним. На мить йому спадає на думку ім'я батька, хочеться волати до нього, але батько далеко, за багато миль, годин та днів звідси, у Лондоні, там, де хлопчик ніколи не бував.

Але де ж, міркує хлопчик, поділися мати, старша сестра, бабуся, дядьки? Де служниця? Де дід, який зазвичай не виходить з дому протягом дня, якого завжди знайдеш у майстерні, де він квапить підмайстра або заносить прибуток до grosбуха? Де ж усі? Як так сталося, що обидва будинки порожні?

Він іде коридором. Зупиняється біля дверей майстерні. Хутко оглядається через плече, переконавшись, що поблизу нікого немає, ступає крок усередину.

Йому рідко коли дозволяють заходити до дідової рукавичної майстерні. Навіть стояти у дверях — і то заборонено. Дід завжди гримає: «Чого тут стовбичиш, лобуряко! Хіба не може людина чесно відробити свій день так, щоб на неї не витріщалися? Що, більш нема чим зайнятися, тільки вештатися тут і мух ловити?».

Гамнет — хлопець кмітливий, завжди розуміє всі шкільні уроки. Легко вловлює і зміст, і логіку всього, що розповідають, одразу запам'ятовує. Він так спритно пригадає дієслова, і граматику, і часи, і риторичку, і цифри та обчислення, що, мабуть, хлопці йому трохи заздять. Але й так

само легко розсіюється його увага. Ось під час уроку грецької мови котиться вулицею візок, і він уже не дивиться на грифельну дошку, а гадає, куди той їде та що везе, а ще згадує, як дядько колись дав їм із сестрами покататися на возі з сіном, і як то було чудово, як пахло й кололося свіжоскошене сіно і як стукотіли колеса в такт підковам стомленої коняки. За останні тижні його вже двічі, як не більше, висікли у школі саме за брак уваги на уроках (бабуся казала, ще раз таке станеться, бодай один раз, і вона напише батькові). Вчителі не можуть зрозуміти, як це: Гамнет швидко все схоплює, може повторювати напам'ять, але на роботі зосередитися не здатний.

Почувши пташиний щебет у небі, цей учень замовкає просто посеред відповіді, наче грім небесний його вразив та мову відібрав. А якщо краєм ока помітить, що хтось зайшов до кімнати, то відривається від заняття, — хай що робив би: їв, читав, переписував вправу в зошит, — і втуплюється в ту людину, наче вона йому якусь важливу звістку принесла. Його так і тягне за межі реального, відчутного світу навколо, тягне зануритися у якийсь інший світ. Тілом він у кімнаті, але подумки — деінде, він — хтось інший, мандрує краями, лише йому відомими. Бабуся клацає перед ним пальцями та кричить: «Прокитайся-но, дитино!». «Повернися!» — шипить старша сестра Сюзанна, смикаючи за вухо. Вчитель волає: «Зосередься! Де ти знову?». Джудіт шепоче до нього, коли він нарешті повертається до цього світу, оглядається навколо, бачить, що він знову тут, у своєму будинку, за столом, з ним — його родина. А мама дивиться на нього, злегка всміхаючись, так начебто їй достеменно відомо, де саме він був.

Ось і зараз, зайшовши до забороненого простору рукавичної майстерні, Гамнет геть забув, що він біг по допомогу.

Миттево залишив усі турботи, що гнали його на пошуки: і те, що Джудіт хвора й хтось мусить подбати про неї, що йому треба знайти матір, чи бабусю, чи ще когось, хто знає, що робити.

З рейки звисають шкіри. Гамнет уміє розпізнавати іржаво-руду плямисту оленьчу замшу, тонку й м'яку лайку, маленькі шкірки білок, грубу й шорстку шкуру кабана. Коли він підходить, уся ця лимарщина починає шурхотіти й обертатися на гачках, наче в ній ще залишилося зовсім трішки життя, здатного почути його кроки. Гамнет простягає руку, пальцем торкається козячої шкіри. Вона навдивовижу м'яка, мов жмуток річкових водоростей, коли запливаєш до них спекотного літнього дня. Шкіра ніжно погойдується вперед-назад, випростані ноги розчепірені навсібіч, немов у польоті, як у пташки чи кажана.

Гамнет обертається й розглядає два стільці біля верстата: один, із м'яким шкіряним сидінням, витертим до блиску дідовими штанами, та другий — тверду дерев'яну табуретку Неда, підмайстра. Обводить очима інструменти, підвішені на гачках уздовж стіни над верстатом. Він уміє визначити, котрими з них кроють, ріжуть, розтягують, скріплюють, а котрими зшивають. Він бачить, що підтягувачі для рукавичок — вужчі, жіночі — лежать не там, де треба: на верстаті, ліворуч від місця, де зазвичай сидить, зігнувши плечі та схиливши голову, Нед, де він працює рухливими спритними пальцями. Гамнет знає, що дід і за меншу провину починає волати на хлопця, та й рука в нього важка. Тому бере підтягувач, зважає його теплу дерев'яну вагу та вішає інструмент на належний гак.

Він уже прилаштувався витягти шухляду, де зберігаються клубки ниток та коробочки з гудзиками, — обережно, обережно, бо знає, як вона рипить, — коли чує якийсь порух чи то шкрябання.

За кілька секунд Гамнет уже стрілою вилітає звідси, через коридор і до підвір'я. Він пригадує, за чим біг. Що це він собі робить — бавиться в майстерні? Сестрі зле, він мав покликати когось на допомогу.

Хлопець із грюкотом розчахує двері, одні за одними: до кухні, до броварні, до пральні. Скрізь порожньо, темно, прохолодно. Він знову кличе, тепер уже трохи хрипло, бо горло надірване криками. Він притуляється до стіни кухні та кбпає ногою горіхову шкаралупку, — та летить через усе підвір'я. Хлопець у розпачі, він залишився сам, без допомоги. Хтось та має бути тут. Хтось тут завжди є. Де вони можуть бути? Що вони роблять? Як так сталося, що нікого немає? Як матері й бабусі може не бути вдома? Вони ж там завжди: відчиняють дверцята духовки, помішують щось у казані над вогнем. Він стоїть на підвір'ї, оглядається — на парадні двері, на коридор, на вхід до броварні, на двері їхнього помешкання. Куди ж йому йти? Кого кликати на допомогу? І де всі?

У кожному житті є своє ядро, своє осердя, свій епіцентр, з якого все проростає і куди все повертається. Ось цей момент для матері, якої не було вдома: хлопчик, покинутий будинок, порожній двір, непочутий крик. Ось він стоїть тут, позаду будинку, кличе людей, які годували його, пеленали, заколисували, тримали за руку, коли він робив свої перші кроки, вчили його користуватися ложкою, дути на бульйон перед тим як піднести ложку до рота, обережно переходити вулицю, не чіпати собаку, коли спить, споліскувати чашку перед тим, як пити, триматися якомога далі від глибокої води.

Цей момент стане осердям усього її подальшого життя.

Гамнет обшкрябує черевика об решітку на підвір'ї. Йому впадають в око соснові шишки, до яких вони з Джудіт

прив'язали довгі мотузки та нещодавно бавилися цими іграшками з котенятами. Ті такі манюні, мордочки, мов квіти-братки, лапки з м'якенькими подушечками. Домашня кицька заховалася у діжку в коморі, як мала їх привести, так і тримала там малюків кілька тижнів. Гамнетова бабуся видивлялася цей виводок повсюди, хотіла втопити, як зазвичай, але кицька їй не дала, переховуючи дитинчат у надійному таємному місці. Зараз вони вже підросли: двійко котиків бігають обійсям, вилазять на мішки, ганяють за пір'ячком, шматками вовни, впалими листками. Джудіт без них життя не уявляє, з рук не спускає. Тягає одненього в кишені фартуха, її видає клубок із нашоршеними вушками, що випирає з-під тканини. Бабуся знай собі кричить, що кине їх до бадді з дощовою водою. «Але все одно, — шепоче мама Гамнета, — котенята вже завеликі, бабуся їх не втопить. Вона тепер просто не зможе, — пояснює мама дітям, потихеньку витираючи сльози з переляканого обличчя Джудіт, — духу не вистачить у неї, вони ж будуть опиратися, ось побачите, вони будуть битися за життя».

Гамнет переступає через покинуті соснові шишки, мотузки від них тягнуться втоптанім підвір'ям. Котенят ніде не видно. Він штовхає шишку носком черевика, та котиться від нього кривою дугою. Хлопець здіймає очі на будинки, на численні вікна великого дому та на темний отвір дверей свого помешкання. Зазвичай вони з Джудіт тішилися, коли опинялися самі. Ось зараз він, наприклад, підбив би її вибратися разом з ним на дах кухонної прибудови, і вони змогли б дістатися до сливових гілок, які нависають над сусідським муром. Вони всипані, переповнені сливками з червоно-золотавими шкірочками, що майже репаються від стиглості; Гамнет видивився їх з горішнього вікна дідового дому. Якби це був звичайний день, він підсадив би

Джудіт на дах, щоб вона наповнила кишені краденими фруктами, попри її вагання, докори сумління та протести. Вона не любить долучатися до чогось нечесного чи забороного, така вже нехитра, але кілька Гамнетових слів завжди її переконують. Але сьогодні, як вони гралися з врятованими від наглої смерті котенятами, сестра поскаржилася, що в неї болить голова і горло, що її морозить, потім раптом кинуло в жар, тож вона пішла в дім і лягла.

Гамнет повертається через двері головного будинку вздовж коридору. Він уже майже вийшов на вулицю, аж раптом чує якийсь шум. Щось клацнуло чи зсунулося, не інакше, як якась людина.

— Агов? — кличе Гамнет. Чекає. Нічого. Тільки тиша тисне на нього, від ідальні та сусідньої вітальні.

— Хто тут?

Якусь мить, лише мить, він тішиться думкою, що це може бути батько: повернувся з Лондона, хотів здивувати, — так раніше бувало. Батько десь тут, може, за дверима, може, ховається, хоче пожартувати. Якщо Гамнет зайде до кімнати, батько покажеться. З подарунками у великому гаманці, пропахлий кіньми, сіном, довгими днями дороги. Він обійме сина, і Гамнет притиснеться щокою до шорстких зашкарублених застібок джеркіна¹.

Він знає, що то не батько. Знає, добре знає. Він так довго гукав, батько відповів би, не став би ховатися в порожньому будинку. Та все одно, коли Гамнет заходить до вітальні, він відчуває, як падає серце, як зникає надія, як накриває розчарування, бо бачить, що біля столу у вітальні — дід.

Кімната оповита похмурим мороком, більшість вікон затягнуто фіранками. Дід стоїть до нього спиною, зігнувся,

порпається з чимось: папери, тканина торба, якісь рахівниці. На столі — глек і горня. Дідова рука плентається між ними, голова схилилася, з грудей виривається хрипке дихання.

Гамнет чемненно кашляє.

Дід обертається, обличчя дике, люте, рука падає в повітрі, немов захищається від нападника.

— Хто тут? — кричить він. — Хто це?

— Це я.

— Хто?

— Я, — Гамнет ступає крок уперед, до вузької смуги світла, що пробивається від вікна. — Гамнет.

Дід гепається на стілець.

— Хлопче, ти мене до нестями злякав! — кричить він. — Якого біса ти тут отак вештаєшся?

— Вибачте, — відповідає Гамнет, — я гукав, гукав, але ніхто не відповідає. А Джудіт...

— Вони всі пішли, — відказує дід, змахуючи рукою, — чого ще від тих жінок чекати? — Стискає глек за горло та нахиляє його до горняти.

Рідина (ель, — думає Гамнет) різко хлюпається до кухля, трохи проливається на папери на столі, дід сипле прокльонами, вимочує рукавом. До Гамнета вперше доходить, що дід, мабуть, п'яний.

— А ви знаєте, куди вони пішли? — запитує Гамнет.

— Га? — бурмоче дід, витираючи свої папери. Сам же їх і зіпсував, його лють вириває гострою прямою рапірою. Гамнет відчуває, як її кінчик блукає кімнатою, шукає, на кого накинутися; хлопчик якусь мить уявляє горіхову гілочку, якою мама знаходить воду: кінчик сам обертається до підземного джерела, — тільки от він не джерело, а дідів гнів — зовсім не лозина. Гнів ріже, він болючий, непередбачуваний. Гамнет гадки не має, що може статися, що йому слід робити.

¹ Коротка чоловіча куртка щільного крою, виготовлена зазвичай зі світлої шкіри, часто без рукавів, яку носили поверх дублета в XVI—XVII ст. Назва «джеркін» збереглася для елемента однострою британської армії у XX ст.